

דף מד

'...נאכל ליום ולילה מנין? תלמוד לומר: מבשר... עולה שאין שיריה נאכלין מנין, תלמוד לומר זבח... תלמוד לומר אשר הם מקדשים לי ואתי נותר חילול חילול... ומאחר שסופו לרבות כל דבר...' – ואע"פ שנתרבה כל דבר מגזרה-שוה, הוצרך מבשר זבח להידרש, שאלמלא כן הייתי אומר שלמים דוקא וגזרה-שוה באה ללמד כרת בפיגול, ולא באה לרבות דברים אחרים מעבר למה שכתוב בפרשה. לכך הוצרכו לדרוש ששלמים לאו דוקא, ומעתה מרבים הכל ע"י הגזרה-שוה, כי אין ג"ש למחצה (פנים מאירות. וב'חק נתן' כתב ליישב בשני אופנים אחרים. וע"ע בחדושי הנצי"ב על תד"ה אלא).

'אימא סיפא, ומוציא אני מנחת נסכים והדם. אתאן לרבנן, דתניא...' – וסובר המקשה שאין במשמע להעמיד בנסכים הבאים בפני עצמם שגם ר' מאיר מודה שאין בהם פיגול – שאם כן גם ב'לוג שמן' ששנה ברישא נעמיד כן, ומדוע הוא פיגול. ואמנם אביי תירץ לבסוף שרישא מדברת בלוג הבא עם הזבח [וה"ה לנסכים הבאים עם הזבח], וסיפא מדברת על נסכים הבאים בפני עצמם [וה"ה ללוג]. כ"ג פשוט. ואולם הנצי"ב כתב להוכיח מכאן ש'מנחת נסכים' משמעה שבאה עם הזבח ולא בפני עצמה, והקשה על גרסת התוס' במתניתין. אך לפי האמור לא קשה מידי. ועוד, הלא לפי מה שהסיק אביי מבואר ש'מנחת נסכים' דקתני בברייתא – בנסכים הבאים בפני עצמן.

'ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות' – רש"י פרש: מדרבנן. ואולם הרמב"ם (מחוסרי כפרה ספ"ד) כתב שהאוכל מן השמן קודם מתן שבע ומתן בהונות – לוקה מן התורה, כמי שאוכל קדשים קודם זריקת הדם.

ואף על פי שהשמן אסור באכילה מן התורה קודם נתינת המתנות – אין בו 'מעילה' לאחר זריקת דם האשם [לחכמים. ולרבי – לאחר מתן שבע]. ויש להבין טעם הדבר – והרי לא הותר עדיין לכהן מן התורה ומדוע יצא מידי מעילה, הלא בכל מקום אין יוצא הבשר מידי מעילה אלא משעה שהותר באכילה, שאז יצא מכלל 'קדשי ה'" (ככפ"ק דמעילה)?

וכתב הגר"ז מבריסק (על הרמב"ם שם), שאכן אין דין מעילה בלוג שמן מצד עצמו אלא כאשר הוא בא עם האשם, רק אז הוא בכלל 'קדשי ה'", אבל הלוג בעצמו, אינו מוגדר משום הזאתיו כ'קדשי ה'" ואין בו מעילה. ולכן כשנזרק דם האשם פקע דין מעילה גם מהלוג, כשם שהאשם עצמו יצא מידי מעילה באותה שעה. ולפי זה – כתב – לוג שמן של מצורע הבא בפני עצמו ולא עם האשם – אין בו מעילה. וכתב שכן משמע ברמב"ם, מכך שלא הזכיר דין מעילה בשמן הבא בפני עצמו. [והרי לפי מה שמבואר בגמרא בסמוך, שכשבא הלוג בפני עצמו מודים חכמים לרבי שהמתנות הן המתירות אותו, הלא היה לו להרמב"ם לפרש שבאופן זה יש בו מעילה עד לאחר מתנות השמן, ומדוע השמיט דין זה – אלא משמע שאין כלל מעילה באופן זה].

(בוה פרש מה שכתב הרמב"ם שהמעילה בשמן היא משעה שנתקדש בכלי. והלא כל הקדשים יש בהם מעילה משהוקדשו בפה – אלא לפי שאין בו מעילה מצד עצמו אלא מחמת האשם, ע"ש.

ובספר אבי עזרי (מעילה ב, י) תמה על כך, הלא אין הכלי-שרת קובע אלא שחיטת האשם קובעת את הלוג אם להחשיבו בא עם האשם. ונשאר שם ב'צ"ע' בהבנת שיטת הרמב"ם. וכן תמהו בקרן אורה ובשפת אמת).

והחזון-איש כתב (זבחים יד, ד) כדבר פשוט שלוג שמן הבא בפני עצמו, יש בו מעילה לחכמים עד אחר נתינת מתנותיו. אבל כאשר הוא בא עם הזבח יש לו דין אחר, שאז הוא נידון כחלק מן הזבח, וזריקת

דמו מועילה גם לשמן להוציאו מידי מעילה. ולשיטת רש"י, הועילה זריקת הדם להוציאו מידי איסור אכילת קדשים קודם זריקה (במכות יז.). ואמנם גם לשיטתו אסור השמן מן התורה – מפני שהוקצה למצוותו [ולא גרע מאתרוג כל שבעה], ועוד משום הפסד קדשים, שהרי משנחסר הלוג – נפסל. ומ"מ לענין איסור אכילת קדשים קודם זריקה, ואיסור מעילה – הועיל דם האשם להתירו. [ואע"פ שמעורב בו שמן שעולה לגבוה – הרי זה כקדשים קלים שאין בהם מעילה אע"פ שיש בהם אימורין שמיועדים להעלות לגבוה]. ולשיטת הרמב"ם גם לאחר זריקת הדם, כל עוד לא נתן מתנותיו – לוקה כדין קדשים לפני זריקה, ואפילו לדעת חכמים שיצא מידי מעילה בדם האשם.

(ולא פרש במה יצאו מכלל 'קדשי ה' והרי לא הותרו עדיין. וכנ"ל.

והקשה, אם אסור מדאורייתא כקדשים לפני זריקה, מדוע לחכמים אין מפגלים במתנותיו כלרבי, הלא מתן השמן נחשב 'מתיר' כזריקת הדם. [וכן תמה בשפת אמת ולא תירץ]. וכתב שצריך לומר, כיון שכבר הותר במקצת במתן הדם, ויצא מידי מעילה – אינו חשוב לפגל).

'אמרוה קמיה דרבי ירמיה, אמר: גברא רבא כרב יוסף לימא כי הא מילתא?! הרי לוג הבא בפני עצמו דלכ"ע מתנותיו שרו ליה ולא מפגלין ליה, דתניא... אף אני לא אמרתי אלא בבא עם האשם' – הקושיא היא מסתימת לשון הברייתא, שמשמע שלחכמים אין חייבים עליו משום פיגול בכל אופן, אפילו אם פיגל במתנותיו (כן פרש בשפת אמת לפרש"י. ואולם כתב שם לפרש דברי רב יוסף באופן אחר, שאין חילוק בין פיגל בשעת מתנות השמן ובין פיגל בזריקת הדם).

(ע"ב) 'ולכל חטאתם – לרבות חטאת העוף, סלקא דעתך אמינא נבילה היא' – קמשמע לן שהותר לכהנים. ודוקא לכהנים, אבל זר שאכל חטאת העוף – לוקה משום נבילה (כמבואר ביבמות לג.). וגם לכהנים, כאשר אין להם דין אכילה, כגון עולת העוף או קרבן פסול – לוקין משום נבילה. [ורק לענין טומאה אינו כנבילה, מפני שנעשה בדרך הכשר. ומצינו הרבה חילוקים בין איסור נבילה וטומאת נבילה]. (ע' בכל זה בשו"ת אחיעזר ח"ב ז, ד).

ומזה הוכיחו אחרונים שאין גדרה של מליקת קדשים כשחיטה, אלא שם נבילה עליה, אלא שהותרה לכהנים – ע' אתון דאורייתא א; קהלות יעקב חולין י; יא.

'אשם מצורע בהדיא כתיב ביה? – אלא לרבות אשם נזיר כאשם מצורע' – וצריך ריבוי מיוחד לאשם נזיר ולא היינו למדים אותו מאשם מצורע שניתן לכהן הגם שאינו בא לכפרה – כי יש לחלק בין זה שהוא בא להכשיר, לבין אשם נזיר שאינו אלא למנות נזירות טהרה (קין אורה).

דף מה

'הלכתא למשיחא?!' – ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין נא, מהקדמת ספר ערוך לנר למסכת מכות.

'קדשי עובדי כוכבים אין חייבין עליהן משום... וטמא' – בכלל זה איסורי אכילת קדשים בטומאה, הן טומאת הגוף [שאין הטמא מוזהר באכילת קדשי עכו"ם], הן טומאת בשר שהיא קלה מטומאת הגוף ונלמדת בקל-וחומר. אבל אין בכלל זה עבודה בטומאה בקדשי עכו"ם כדלעיל טו: (זבח תודה).

[שהרי כשעלה על המזבח ומשלה בו האור וירד – מעלהו, ואעפ"י שהקומץ מופרד ואינו מחובר מועילה משילת האור על כולו כאילו היה דבר אחד, וא"כ הוא הדין אם מקצתו עלה, כאילו עלה כולו].

א. משמע מרש"י שאפילו אותו חלק מעולם לא היה על המזבח. וכן הסכים רבנו תם, וכן משמע מהרמב"ם. וכן פסק בספר ליקוטי הלכות. ודלא כהתוס' (מב: ד"ה הקומץ; כריתות יד. ד"ה פקע) שצדדו שאם לא היה מעולם על המזבח – לא פקע פיגולו ממנו ואסור להעלותו, ורק כשעלה והורד – מעלהו שוב.

ב. אבר שחציו על המזבח וחציו בחוץ – אפשר שדינו שונה מקומץ ואינו מעלהו (עפ"י שטמ"ק כריתות יד אות ט. ועע"ש בתוס').

ג. אמר ר' יצחק א"ר יוחנן: הפיגול והנותר והטמא שהעלם לגבי מזבח – פקע פיגולן. הלכך האוכלן אינו חייב משום אותם איסורים. והעמיד רבי זירא דבריו כשמשלה בהן האור.

א. במנחת חינוך (קמד, יב) צדד שבכל אופן אסורים באכילה משום פסולי המוקדשין. ואולם באחיעזר (ח"ב כו, ד) כתב שמדברי התוס' נראה שמוותר.

ב. דוקא באותם חלקים הראויים למזבח, אבל כגון בשר שלמים – לא פקע האיסור. כן מבואר בסוגיא (מנ"ח קמד, יב; קמה, יא).

ג. כתבו אחרונים: לן או נטמא לאחר שמשלה בהן האור וירדו מן המזבח – נאסרו מחדש.

דפים מג – מד

סח. א. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה – טומאתו על מי, על האדם האוכל או על הבשר?

ב. מדוע פרטה התורה טומאת שרץ וטומאת מת בענין אכילת מעשר ותרומה בטומאה?

א. וטמאתו עליו... ונכרתה – על האדם האוכל, ולא על הבשר; – נאמר כאן 'טומאתו' ונאמר להלן (בביאת מקדש) 'וטמאתו', מה להלן בטומאת הגוף הכתוב מדבר, אף כאן בטומאת הגוף.

רבי יוסי אומר: מכך שנקט הכתוב לשון יחיד (וטמאתו עליו) ולא לשון רבים המתאמת לשלמים המוזכרים שם – משמע שהמדובר על טומאת הגוף (כן פרש"י. וע' שטמ"ק פרוש אחר וע"ע בשפ"א).

רבי נימק באופן אחר (וכפירוש רב יצחק בר אבדימי, לפרש"י): הכתוב שלפניו כבר סיים לדבר על טומאת בשר ועבר לדבר על האדם (והבשר אשר יגע בכל טמא... והבשר כל טהור יאכל בשר). ואל תתמה על שנקט לשון זכר ולא נקבה – שמשמע לכאורה שמדובר על הבשר ולא על 'הנפש' הכתובה קודם לכן ולאחר מכן – כי גם הפסוק שלאחר מכן פותח בלשון נקבה ומסיים בלשון נקבה, ובאמצע כתב ואכל – לשון זכר. אחרים אומרים וטמאתו עליו – מי ששייך שהטומאה תפרח ממנו. יצא בשר שאין טומאה פורחת ממנו.

ב. האוכל מעשר בטומאה – עבר ב'לאו' (ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים). ואילו בתרומה – דינו במיתה (ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים... ומתו בו כי יחללו). ופרטה תורה טומאת שרץ וטומאת מת לומר שאין חילוק ביניהם. שאילו נאמרה טומאת שרץ לבדה הייתי אומר שהאוכל מעשר (הקל) בטומאת מת (החמורה) דינו במיתה, כדין האוכל תרומה (החמורה) בטומאת שרץ (הקלה). [וכן להפך, אילו נאמרה טומאת מת בלבד הוה אמינא האוכל תרומה בטומאת שרץ הקלה – יהא בלאו בעלמא ולא במיתה].

דף מד

ט. א. אלו דברים יש בהם תורת 'פיגול' והאוכלם בכרת, אלו דברים אין בהם 'פיגול', ואלו ששנויים במחלוקת?
ב. לוג שמן של מצורע – מהי מצוותו? מהם דיניו לענין מעילה ופיגול?

ג. מה דרשו מריבוי הכתוב כל האמורים במתנות כהונה: זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, כל קרבנם
לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמים אשר ישיבו לי, קדש קדשים לך הוא ולבניך?

א. כל הזבחים והעופות והמנחות שיש להם מתירים, בין לאכילת מזבח בין לאכילת אדם – יש בהם פיגול.
ולדברי רבי שמעון, רק באלו הבאים על מזבח החיצון, לא הפנימי.
ואולם דברים שהם עצמים 'מתירין', את אחרים או את עצמם – אין בהם דין 'פיגול', והאוכלם אינו חייב
כרת.

דבר שהוא גם 'מתיר' אחרים וגם נותר ע"י דבר אחר; לפי תירוץ אחד בתוס' (ד"ה והלבונה)
נראה שאין בו דין פיגול, שאינו דומה לשלמים. ולכך אין פיגול בלבונה הגם שניתרת ע"י
הקמיצה. ולתירוץ אחר אין ראייה לדבר.

ואלו פרטיהן:

הדברים שיש בהם פיגול; אמורי הקרבנות [ולדברי שמעון, רק בקרבנות הקרבים על מזבח החיצון כאמור], בשרם,
שיירי המנחות.

הדברים שאין בהם דין פיגול; הקומץ, הקטורת, הלבונה, מנחת כהנים וכהן משיח (שהן כליל), הדם
(אפילו שיירי הדם לאחר הזריקה. עתוס'), הנסכים הבאים בפני עצמם [בין שנדבם בפני עצמם, בין הבאים
בגלל הזבח אלא שהביאם בהפלגה מן הזבח].

משמע שאין באלו אפילו פסול בעלמא (תוס' מנחות כה. ד"ה הא).

השנויים במחלוקת; נסכים הבאים עם הזבח – לדברי רבי מאיר נעשים פיגול, שהזבח מתירם. לחכמים
– אינם 'פיגול'. וכן לוג שמן של מצורע הבא עם האשם – מחלוקת ר"מ וחכמים.
הלכה כחכמים.

חטאות פנימיות – לדברי רבי שמעון אין חייבים עליהן משום פיגול (אבל הם פסולים. לעיל יד), ולחכמים
– חייבים. רבי אלעזר משום ריה"ג אומר: דוקא כשחישב בדברים הנעשים בעזרה (כמו שחיטה וקבלה)
על דברים הנעשים בעזרה (שפיכת שיירי, הקטרת אמורים), אבל חישב בפנים (=בהיכל) או חישב על
דברים הנעשים בפנים – לא פיגול (אבל פסול. תוס'; ובה תודה. וע' חו"ב מנחות ג, ח). אמר רבה בר אבון אמר
רב: הלכה כר' אלעזר שאמר משום ריה"ג.

ב. לוג שמן של מצורע; תחילה נותן הכהן מן השמן [אשר יצק על כף ידו השמאלית] שבע הזאות לפני ה'.
ומיתר השמן אשר על כפו נותן על תנוך המיטה ובהונותיו [ויצק מן הנותר שבכפו על ראש המיטה].

לאחר המעשים הללו, כל לוג השמן ניתן לכהן ונאכל כשאר קדשי קדשים ליום ולילה.

כל עוד לא היוזא ולא נתן על הבהונות – אסור לאכול השמן (מדרבנן (רש"י). והרמב"ם כתב שלוקה, כאוכל
קדשים לפני זריקת הדם). ונחלקו רבי וחכמים מהו הדבר המתירו בהנאה מדין תורה; האם זריקת דם
האשם (חכמים) או שבע הזאות של גבוה (רבי). ואם לא נתקדש השמן בכלי בשעת זריקת דם האשם –
מודים חכמים שמתנות השמן הן המתירות אותו באכילה ולא דם האשם.

ונפקא מינה למעלה; לחכמים, יש בשמן דין מעילה רק עד זריקת הדם, וכיון שנוזק – אין בו מעילה

שהרי הותר מן התורה [ומ"מ לא נהנים ממנו מדרבנן]. לרבי, יש בו דין מעילה עד שיתן מתנותיו (-) מתן שבע (רש"י). ובקרבן אורה צדד בדעת הרמב"ם שלרבי יש בו מעילה עד לאחר מתן בהונות).
יש מי שכתב שאין דין מעילה בשמן הבא בפני עצמו, אלא כשבא עם האשם (מין ר"ז הלוי.
ואין הדבר מוסכם).

פיגול באשם; לחכמים אין חייבים משום פיגול על לוג השמן (כיון שיכול לבוא בנפרד מן הזבח, ואז אין הדם מתירם אלא מתנות השמן עצמו הן המתירות, כנ"ל). ולר"מ, אם בא הלוג עם הזבח – יש בו חיוב פיגול. (הלכה כחכמים, כנ"ל).
חישב בשעת הזאת השמן לאכלו חוץ לזמנו; רב יוסף אמר בתחילה שלדעת רבי – פיגול, שהרי המתנות הן המתירות וכמי שפיגול בזריקת הדם. ואולם רב ירמיה תמה וחלק, שאין מפגלים אלא בדם או בקומץ, ולא בשמן.

ג. כל קרבנם – לרבות לוג שמן של מצורע, הגם שאינו 'מן האש' – ניתן הוא לכהן לאכילה.
לכל מנחתם – לרבות מנחת העומר ומנחת קנאות ששייריהם ניתנים לכהן לאכילה, הגם שבאות להתיר / לבירור עוון, והייתי אומר שכיון שאינן באות לכפרה, אינם בכלל ואכלו אותם אשר כפר בהם).
ולכל חטאתם – לרבות חטאת העוף. ואין אומרים, נבילה היא ואסורה באכילה שהרי לא נשחטה אלא נמלקה.
ולכל אשם – לרבות אשם נזיר שהוא בא להכשיר (-להתחלת נזירות טהרה) ולא בא על חטא מסוים. [וכן אשם מצורע – אלא ששם נכתב בפירוש במקומו שנאכל לכהנים].
אשר ישיבו – זה גזל הגר.
לך הוא – שלך יהא, אפילו לקדש בו את האשה.

דף מה

ע. א. מהם הדינים המיוחדים לקדשי עכו"ם, ומה מקורם?
ב. דברים שאין להם מתירים – האם חייבים עליהם משום 'נותר' וטמא?
ג. מה המשותף לפסולים נותר ופיגול שאין בפסול טומאה, ומה המשותף לנותר ולטומאה שאין בפיגול?
א. לדברי רבי שמעון, קדשי עכו"ם אין חייבים עליהם משום אכילת פיגול, נותר וטמא. (נאמר בטומאה בני ישראל, וממנה למדים ממנה בגזרה שוה לנותר, ומנותר למדים בג"ש לפיגול).
השוחטם (והמעלם. ספרי; רמב"ם) בחוץ – פטור (שנאמר בפרשת שחוטאי חוץ בני ישראל (הר"ם בשיטמ"ק).
ובספרי דרשו מפן תעלה עלתיד – ולא עולות עכו"ם).
אין בהם מעילה (חטא חטא מתרומה שנאמר בה בני ישראל), אבל אסור להנות מהם מדרבנן. ודוקא בקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף, אבל קדושת בדק הבית (שהיא קדושת דמים ואינה דומה לתרומה) – יש בה מעילה.
לפירוש אחד בתוס', דלא כרש"י, אלו הם דברי רבי יוסי, אבל לרבי שמעון בכל אופן אין בהם מעילה.
אין עושים תמורה (שהוקשה תמורה למעשר בהמה, ואין עכו"ם מביאים מעשר בהמה לפי שאינם בקרבנות חובה. ובמסכת תמורה מיעטו עכו"ם מבני ישראל האמור בפרשת תמורה (עפ"י תוס').
אין חילוק אם העכו"ם עצמו אמר 'הרי זו תמורה' או אמר לישראל להמיר – בכל אופן אין חלה התמורה (תוס' ריש תמורה; זבח תודה).